

NAGY TAMÁS

TÖBBSZÓLAMÚ SZEGÉNYSÉG

(JUHÁSZ TIBOR: *AMIRE TELIK*)

Juhász Tibor második verseskötete (egyben harmadik könyve), az *Amire telik* a líraiságtól szinte lecsupasztott versnyelve miatt azt a benyomást keltheti az olvasóban, hogy szerényebb teljesítménnyel bír az elődeihez képest. Ennek megítélése azonban átfogóbb vizsgálatot igényel. A szerző debütökötete (*Ez nem az a környék*) rendkívül pozitív fogadtatásban részesült, a recepció a szegénység hatásvadászát és sablonosság nélküli tematizálását emelte ki. A könyv további erőssége a részletgazdag térábrázolás és a poétikai arányérzék. A metonimikus költői alakzatok dominálnak benne: bizonyos szövegrészek értelmezése az emberi test mellett kiterjeszhetőek épületekre is. (Mondhatni, az itt felsoroltak az *Amire teliket* is jellemzik, azzal a szembetűnő különbséggel, hogy sokkal költőietlenebb a megszólalásmód.) A *Salgó blues*ről szintén elismerően nyilatkozott a szakma, a precíz, kimért mondatok helyenkénti líraiságát méltatták. Viszont néhányan hiányolták a *bluest*, amit talán az elbeszélő pozíciója némileg korlátozott, illetve felmerült a szociográfia hagyományának problematikus hatása. Ezek után nagy érdeklődés előzte meg az *Amire teliket*, amelynél a tematika tekintetében hasonló terepre tévedünk: a szegénység, a szegregátum, a perifériára sodródott emberek világa jelenik meg. Egyértelmű változást mutat a kötet alulretorizált, depoetizált versnyelve. Ezt akár poétikai megújulására tett kísérletként is felfoghatjuk, vagy a szerző által választott helyszínek versbe emelésével adódó járuléknak, mivel a Lyukóvölgy feltételezhetően mélyebb szegénységet, traumatikusabb élményt nyújt a salgótarjáni közeghez képest, ez pedig még jobban leegyszerűsíthette a versek nyelvezetét.

Látszólag egybefüggő szövegről van szó, azonban három névtelen ciklusba rendeződnek a versek. Az első ciklusban a versek előrehaladtával egy fejlődéstörténet érzékelhető, a szegregátumtól indulva egy lakótelep, gyárváros kialakulása mutatkozik meg. Ez a ciklus – ezen belül is az eleje – kissé misztikus hatást kelt: „Csíkokra vágva megfüstölték, kiszárították / a babonás gonddal tartott állatok húsát” (*Babona*). A vándorélet motívumaival is (ló, sátor) találkozunk, amelyekből a romák szokásaira asszociálhatunk,

erre enged következtetni a versek után következő felhasznált irodalom is. A kötet versei többnyire deskriptív jellegűek, viszont a fentebb említett szegényesebb, szikár versnyelv néhol mégis erős költői hatással társul: „Leesett állal nézték / ahogy a munkagépek lassú magabiztossággal / harapják a földet, és építenek / új hegyeket a fölfele igyekvő házsorok mögé” (*Sztálinvárosi gyerekek*). Bár csak a könyv végén látjuk verscímként, valószínűleg már az *Örökség* című versben megjelenik közvetve a Lyukóvölgy, amely a környékével együtt kétségkívül térpoétikailag kiaknázatlan terület. Több versben észlelhetjük az említett fejlődésnek a megszólalásmódra tett hatását, a régi és az új városrészek, épületek közti különbségeket felismerő vagy még ismerő emberek lépnek színre, észrevételeik pedig tárgyias stílusban épülnek a versszövetbe: „De az idősebbek, akik izmaikban még érzik / a parcellákon végzett kerti munka örömét, / ma is úgy hívják magukban, mint régen, / a zárt kertés övezetet. // Ők még felismerik a bomlófélben / lévő hétvégi házak és a közutaknál / sorakozó helyiek mögött a régít” (*Örökség*).

A második ciklus a könyv legeklektikusabb, legsokszínűbb része. Egyrészt a váltakozó megszólalásmód miatt, másrészt, mert olyan témák elevenednek meg, mint a lopás, az alkoholizmus, az erőszak és annak rejtegetése, a szokások és a nyomor öröklődésének problematikája. Itt már az eddig csak megfigyelt társadalmi réteg reprezentánsai is megszólalnak egyes szám első személyben. Eladónók, gyári munkások életének mindennapjai adnak lehetőséget a narratív versek témyerésére, amelyeket a szerző néhol ready-made nyitómondatok segítségével bontakoztat ki: „Most nézd meg, én nem sajnálom tőle, / de nem tehetek úgy, mintha nem látnám, / mutatott az eladónó a hűtő és a fal / találkozásánál a széldzsekisre...” (*Fizetés nélkül*). Szembetűnő ebben a ciklusban, hogy a városrészekről a hangsúly áthelyeződik a házleírásokra, a szobák ábrázolásaira. Akár egy fényképész, Juhász is ránagyít a megörökíteni kívánt helyzetekre, állapotokra: „A szobában mozdulni sem lehet. / A dobozhegyek, papírkazlak és kacatok / zsúfoltságában mintha csak a polcokon / sorakozó befőttesüvegekben lenne levegő” (*Post mortem*).

A kötet utolsó harmadában a zaj és a csend pillanatképei jelennek meg. Műszak utáni emberek várakoznak, hangoskodnak, majd az utazásuk után az elhagyott udvarokon, épületeken keresztül az egyre inkább elnéptelenedő települések összképéhez jutunk el. Visszatér a kamera a nagyobb képre: „Faluról falura kevesebben lesznek. // Később a kerítések, a postaládák mellé / akasztott ételhordók, a kutyaólak, a gyom. / És a busz, ahogy megfordul az utolsó / templom előtt” (*Műszak után*). Mintha azonos időben két nézőpon-

tot kívánna bemutatni a kötet vége: egyszerre az utazókat, és ugyanabban a pillanatban az otthonaikat. Az utazással kapcsolatos részeken belül pedig két alternatíva van: a vonat és a busz. Nem szerencsés választás ugyanazt a címet (*Műszak után*) adni két versnek, azonban a tematikát ismerve van valami ördögi körköröség ebben, mintha megidéződne Krasznahorkai *Sántatangója*, az elmúlás, az enyészet diadala és szépsége, amely leginkább az *Ajnácskő felől* című versben érzékelhető: „... vadak járnak / a raktárakban és más melléképületekben is. / A szobákban, a csarnokokban sarjadnak a fák, / a majorságok tetején sűrűsödnek a bokrok, / ahogy a munkagépek és a törött járdalapok / körül, / pont úgy”.

Az *Amire teliket* több kritikus is az oravecki hagyomány folytatásaként pozicionálja, amely kissé elhamarkodott megállapodás lehet. Bár Oravecznél és Juhásznál is tárgyiás lírával szembesülünk, utóbbi jóval kevesebb olyan retorikai eszközt használ, mint az ismétlés, felsorolás vagy az ellentétezés. Egyelőre nem tudjuk, hogy ez tematikai különbségből ered-e. Mindenesetre, Kulcsár Szabó Ernő irodalomtörténeti összefoglalójában¹ figyelmeztet arra, hogy a tárgyiasság a képviseleti költészet hagyományának is része: „Az irodalom képviseleti jellegének ez a hagyománya a költői szó érvényét tekintve természetesen nagyszámú változatot hozott létre” [...], amelybe többek közt a „megjelenítő-tárgyiás” megszólalásmód is beletartozik. Persze, ezzel nem szeretném bekegorizálni a szerzőt, csupán jelezni, hogy nemrég még ez állt közel az irodalmi koordinátarendszerben történő önmeghatározásához. A *Szkholion* 2021/1. számában² adott hosszabb interjúbán Juhász így fogalmaz a közösségi költészettel kapcsolatban: „Az az igazság, hogy mostanra már a képviseleti költészet kifejezés is bántóan homogenizáló a számomra, jóllehet az elmúlt években én magam is sokszor ebből a hagyományból kiindulva határoztam meg a szépirodalmi munkásságomat.” Elmondása szerint e fogalom több okból is problémás, egyrészt a képviseleti költészetben a költő szerepe megkérdőjeleződik számára, másrészt elképzelhetetlennek tartja a képviseletét a hangjukat hallatni nem tudó embereknek, mert honnan tudhatnánk, milyen egy adott közösség hangja, ha nincs viszonyítási alap. Emiatt illesztett be egy szakirodalmi bibliográfiát a versek után, illetve váltakoztatta a szövegek beszélőit, hogy ne lehessen azt mondani, megtanulta egy társadalmi réteg nyelvét.

¹ Kulcsár Szabó Ernő: A magyar irodalom története 1945–1991, Argumentum, Budapest, 1993, 45.

² *Sokatmondó hallgatás* – Juhász Tiborral Avramucz Tamás beszélgetett. *Szkholion* 2021/1., 23-28. (letöltés helye: <http://szkholion.unideb.hu/wp-content/uploads/2021/09/szkholion-2021-1.pdf>, utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 10.).

Az *Amire telik* kapcsolatban megoszlanak a kritikai vélemények, egyesek szerint ez a szerző eddigi legjobban sikerült könyve, azonban akadnak olyanok is, akik nemtetszésüknek, illetve hiányérzetüknek adtak hangot. Utóbbiakhoz sorolható Mohácsi Balázs kritikája³, amely nagyobb vitát váltott ki az *Alföld online* felületén⁴. Úgy gondolom, a könyv merően eltérő értékelései közül az arany középut tűnik járhatónak. Már Nyerges Gábor Ádám írása⁵ is rávilágított arra, hogy a sallangmentes, minimalista poétika egyszerre jár nyereséggel és veszteséggel. A veszély e szűkös versvilágban, hogy a helyenként végtelenségig tényszerű versek egyhangúbb és szürkébb benyomást keltenek az erősen lírai *Ez nem az a környék*hez képest. Viszont a jó érzékkel eltalált, részletgazdag leírások az elsőtől hasonlóan a második verseskötet erényének is beszámíthatóak. Továbbá Juhász első két kötetében rendszerint a kívülálló vagy az interjúkészítő hangját tapasztaljuk (a *Melegebb öl, A csörömpölés után* című versek kivételével), az *Amire telik*ben már a szegénység többször reprezentálódik az alanyi költészet segítségével, a lírai én mintegy részese lesz az adott világnak. Juhász ezzel új távlatot tud nyitni saját költészeti kifejezőmódjának megújulásában, ha a tematikán nem is szándékozik változtatni. A *Vakvágány* című vers pedig akaratlanul is megidézi Schiffér Pál *Fekete vonat* című szívszorító dokumentumfilmjét, amely komplexebbé teszi a versek nyújtotta élményt. Mintha a kötet megfilmesített, szabolcsi verziójával találkoznanánk. Ezeket mérlegelve, úgy vélem, Juhász Tibor – ha más módon is, de – megközelítette előző könyveinek színvonalát.

(Juhász Tibor: *Amire telik*, Scolar Kiadó, Budapest, 2021.)

³ Mohácsi Balázs: *A szegénység krónikása*, Alföld online 2021. 09. 16. (letöltés helye: <http://alfoldonline.hu/2021/09/a-szegenyseg-kronikasa/>, utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 10.).

⁴ Kortárs fórum: vita az újabb költészet fejleményeiről (1.), Alföld online 2021. 10. 08. (letöltés helye: <http://alfoldonline.hu/2021/10/kortars-forum-vita-az-ujabb-kolteszet-fejlemenyeirol-1/>, utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 10.).

⁵ Nyerges Gábor Ádám: *Ízfokozók nélkül*, Könyvterasz 2021. 02. 25. (letöltés helye: <https://konyvterasz.hu/izfokozok-nelkul/>, utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 10.)